

PATAKY LÁSZLÓ tanszékvezető főiskolai tanár:

A TELJES ADYÉRT

(A költő születésének nyolevanadik évfordulójára)

Nyolevan évvel ezelőtt, 1877 ködgubás novemberének 22-ik napján, a Szilágy megyei Érdmindszent faluban, Ady Lőrinc uram és a diószemű, kreol arcú, ringó csípejű Pásztor Mária nádfedeles, szegényes otthonában sirt fel az a táltos hat ujjú, sárgásbarna bőrű, csillogó fekete szemű kisgyermek, aki minden nép költői közül egyik legmerészebb és legihletettebb hírnöke, pacsirtaálcás sirálya, vihardara lett annak a nagy változásnak, amely az első, az egész emberi világra kiterjedő háború után egy új meggyőződésű és újlelkű emberiség és társadalom létrejöttéhez és megvalósulásához vezetett. Nem gondolhatott akkor erre senki, hiszen a szülők, akiknek joga lett volna álmokat szőni az újszülött jövődjéről, tele vannak aggodalommal, mert előbb született kislányukat is, aki pedig testileg jóval erősebb volt, egy éves kora előtt elragadta tőlük a lápos magyar földön akkor oly gyakori csecsemőhalál. Ezért már másnap sietve megkereszteltetik, nevének is a naptárban soron következő valamirevaló férfi nevet választva, amelyet csak később igazítottak a finomabb hangzású Endrére.

Sokan elmondták már Adyról, hogy minden átok és keserv ellenére sorsa szinte gondoskodó kedvezéssel formálta ki benne a magyar földnek és népnek, sőt az egész kor érzés- és eszmevilágának egyik legfinomabb és legrezdülékenyebb műszerét. Gyermekekorának sejtelmes derengéseitől kezdve »emberként, költőként, élete eseményei-élményei rendjén úgy illeszkedett bele földjének, népének, magyar fajának múltjába-jelenébe-jövőjébe, s az Idő talajába, mintha egy eleve elkészített tervrajz megvalósulása lett volna« [1]. De senki nem mondhatja, hogy ez számára sima, göröngyök nélküli utat jelentett volna. Ó, nagyon is sokszor jogos volt a költő kesergése:

Bizonyos, hogy gyönyörű volna,
Ha ezeket a fájdalokat
Más éli és más panaszoja.
(Új könyvem fedelére)

Igaz, hogy kevés ún. vidéki költő pályafutása indult olyan kedvező feltételek között, mint az övé [2]. Korán publikációs lehetőségekhez

jutott. Majd amikor első önálló kötete megjelent, *Abrányi Emil*, *Herczeg Ferenc* egyaránt elismeréssel illetik és *Rákosi Jenő* lapja is csak dicsérő szavakat talált jóformán az új költőre. Felveszik a Magyarországi Vármegyési és Városai sorozat Bihar megyéről és Nagyváradról kötetének előkelőségei és tekintélyei közé mint »jeles poétát« és valóban úgy látszott, hogy nyitva áll előtte az érvényesülés útja költői és társadalmi téren egyaránt.

Tudjuk azonban, nem ez történt, hanem az ellenkezője és nem is egészen egy évtized múlva *Ady* szokatlan és kíméletlen támadások pergőtüzében állt. Teljesen igaza volt Benedek Gézának, a nagyenyedi Bethlen-kollégium egykori diákjának, mikor 1910. április 10-én tollat ragadott és levelet írt az akkor Párizsban tartózkodó Adynak és »tölködésének« így adta okát: »Roppantul érdekelt az az ember, aki mellett és ellen annyi ember harcolt, akinek munkáit a közönség egy része (s talán ilyenek vannak többen) gúnymosollyal, más része pedig óriási lelkesedéssel fogadja« [3]. Ez a 18 éves árva fiú, aki privát tanításból tartotta fenn magát az enyedi képzőben és így csak néhelykor jutott vacsorára is pénze, levelében Adyt, mint költőfejedelmet Felségednek, Felséges Uramnak szólítgatja és arra kéri, hogy küldje el neki kézalírást. »Fényképét is megszereztem a Nyugatból, ágyam fölött van — írja. — Mintha csak mártyrja volna tengernyi bűnnek, megannyi eszmének. És nekem annyira tetszenek azok a vonások, mintha saját magamat látnám bennük.« *Ady* nem őrizte volna meg ennek a »bús, szegény diáknak« a levelét, ha nem érezte volna őszintének, meghatónak és igaznak.

Mi okozta ezt a nagy törést a szépen induló pályán, bűne vagy érdeme ez Adynak? Nem mi, hanem már a polgári irodalomtudomány megállapította, hogy nem hervadás, hanem az igazi kivirágzás következett be a költő fejlődésének útján. Legfeljebb az okát nem tudta megmagyarázni és a felmerülő újabb kérdésre ilyen magyarázatot adott: »Tudomásul kell vennünk, hogy itt ugyanaz a mindennapi csoda történt, ami a kertünkben minden tavasszal: a mag kivirágzott, *Ady* *Adyvá* nőtt, a természet belső törvényszerűségét követve« [4]. Ilyen csodák megtörténnek a természet kertjében, de nem a költészet kertjében. S ma már nem igen okoz gondot számunkra itt a mélyebb, valóságosabb okok felkutatása. *Bóka László* *Ady szimbolizmusa* c. akadémiai székfoglalójában aligha vitatható eredményekhez jutott e kérdésben.

Feltárta, hogy Adynál nagyvárad-i újságíróskodása idején következett be az a nagy változás, amely az addig is nyílt szívű és bátor, őszinte de az adott körülményeket kissé változtathatatlan tényekként tisztelő ifjút merész, forradalmi nézetek vallójává alakította. Felébredt benne a társadalmi fejlődés harcának vágya, elhatározta — ahogy azt a Nagyvárad-i Napló szerkesztőjéhez írott nevezetes nyílt levelében írja —, hogy harcolni fog »a butaság, sötétség ránk tornyosodó felhői ellen«. S a társadalmi rendből való kiábrándulásával együtt járt kiábrándulása az akkori irodalom világából. Megnézte jobban a korabeli irodalmat és költészetet és azt sivárnak, meddőnek találta, amelynek nincs hitele és hitető ereje, élettámasztó és életformáló hatalma.

Ady arcképe

Elbúcsúzott hát Siker-asszonyától; mert nem akart az ügyes »kell-
ner-had« és a »cenkek« táborához tartozni:

»Lantot, hitet vígan szegre akasztok.
Kicsit pirulok. En és a Siker?
Jöjjenek a tilinkós álparasztok,
Jöjjenek a nyafogó ifjú-vének,
Jöjjenek a fínom kultúrlegények.«

Az ő Pegazus-lelke »véres, tajtékos, pányvás mén« gyanánt vergődik
már a magyar mezőn, ahol úgy érzi, gonosz kezek megkötözik a költő

lelkét. Ezért — ahogy a Nyugat 1909. jún. 1-i Ady-számában megjelent önéletrajzi vázlatában megírta — »valami dacos cinizmus görcsölte le itt az ujjaimat: azért nem érdemes írni, hogy az emberből Kiss József legyen« [5]. Tévedne az, aki ebből Kiss József személye elleni haragot vagy megvetést olvasna csupán ki, nem pedig inkább bizonyos személyi kiemelés, de éles támadást a közizlés megkövesedett korlátai ellen. 1913. szeptemberi önéletrajzában már félreérthetlenebbül is fogalmazza ezt meg: »sokat írtam, de kevés verset, dacból, öntemetésből, mert hát költőnek lenni hóbortos és kómikus dolog« [6].

Ady tehát, aki tipikusan epigon korszakba érkezett, hiábavalónak kezdte látni a költői hivatást és pályájának addigi »sikereiről« elmarasztaló ítéletet mond. Igaz »Még egyszer« megjelenteti kötetét, álmaival »mit sem remélve; mit se várva« őrizgetve. Ady később is, mikor valósággal ontotta verseit, azt mondja, hogy ezt »élete, boldogsága, vére és idegei árán« tehette. Milyen szörnyű lehetett azonban a kínja, amikor ezt úgy tette, hogy teljes bizonytalanságban volt hivatásának értelme és értéke felől is! Mutatja ezt az is, hogy ebből a második könyvéből is mindössze hat versét találja méltónak arra, hogy azokat az »Új versek« közé sorolja és új könyvébe felvegye.

Közismert, hogy ebben a kötetében lelte meg Ady igazi hangját, megvalósítva a nagy költő mindenkori feladatát: olyan költői formára lct, amely alkalmas volt arra, hogy szuggesztív erővel fejezhesse ki új, bátor eszméit, hogy elénekelhesse »új időknek új dalait«.

Tudjuk, hogy Adynak ez az új formája az ő szimbolizmusa. S Bóka László említett tanulmányának egyik érdekéént hadd említsük meg azt is, hogy abban teljes tudományos alapossággal bizonyítja és teszi előttünk kétségtelenné, hogy Adynál már párizsi útja előtt kiforrott szimbolizmus állapítható meg és Párizsban csupán, utóbb említett önéletrajzában szavai szerint »írói bátorságának igazolását« nyerte el. Itt aztán az eddiginél jobban figyelembe kell vennünk azt, amit Ady önmaga keresésével és megtalálásával kapcsolatban elmondhattunk. Irodalomtudományunk ma már elmélyültebben foglalkozik az Ady előtt közvetlenül jelentkezett nagyobb lírikusaink (Reviczky, Komjáthy) költői ábrázolási módjával. Egyre nyilvánvalóbbá válik így, hogy Ady a Vajda Jánosénál is fokozottabb mértékben találhatott itt a szimbolikus ábrázolási módnak szinte szükségszerűen jelentkező kezdeti csapásaira. Ezért most már igazán csak az elfogultság, vagy a nagyfokú tudatlanság állíthatja annak az ellenkezőjét, amit már Tóth Árpád *Ady költészetének viszonya elődeihez és a francia modernekhez* c. cikkének [7] befejezésében így foglalt össze: »A régi igazság, mely szerint a legnagyobb írói egyéniségek sem állnak elszigetelten, hanem fejlődésükön elődcik és koruk hatása is megmutatkozik, Ady esetében is érvényesül. Ízléstelen és tudatlan volt azonban támadóinak csökönyös kitartása, mellyel egy csodálatos költői nagyság kivirágzásában nem akartak egyebet látni külföldi divatok kétes értékű, szolgai átvételénél. Adynak a franciákkal való közösségei éppen azt mutatják, hogy a valódi nagyság pályáján az idegen hatások is csak egy bámulatos eredetiség ezer színű megnyilvánulásának önkéntelen és diadalmas eszközei.«

Ady költői fejlődésének ilyen megvilágítása lehetetlen volt mindaddig, amíg nem lehetett azt kertelés nélkül kimondani, hogy Ady költészete a magyar társadalmi valóság talaján fakadt és írásai mindenekelőtt az ott felmerült kérdésekre adtak bátor, kérlelhetetlenül őszinte feleletet. Ebből következik az is, hogy mindaz, ami 1945 óta nálunk történt, hatalmas jelentőségű, kétségbevonhatatlan eredmény. Nem is szólva most részletesebben arról, hogy ez mennyire szükséges volt már csak azért is, mert az Ady-ellenes durva támadásokat az első világháború elvesztése, majd a forradalmak bukása után a finomabb, de veszélyesebb meghamisító kisajátítási kísérletek váltották fel. Ezeken háborodott fel József Attila, irván

Mért békítik a simák alattomba
lányduzzogássá haragvásait?

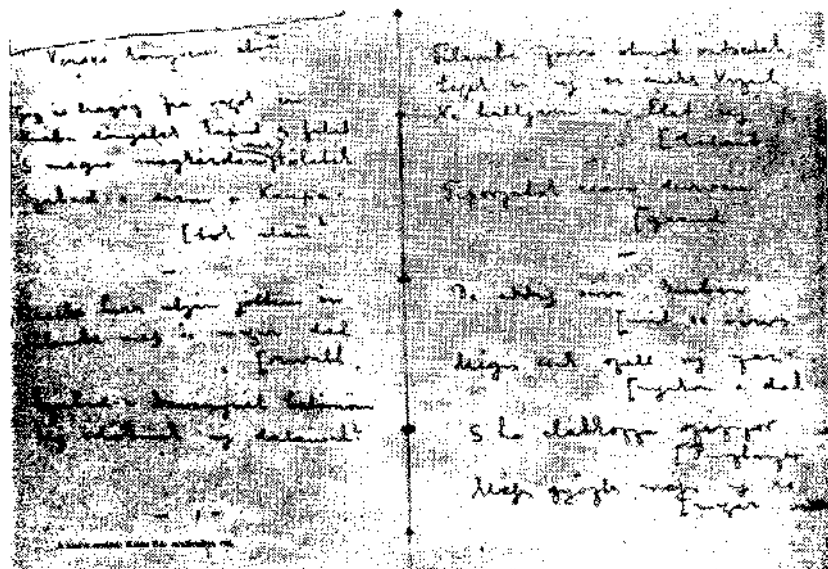
S félreérthetetlenül hirdette, hogy Ady a Horthy-korszak Magyarországn

A televény titokzatos honában
izgat tovább, nem nyugszik, nem feled.
Ezer holdon kiált és haragjában
szeleket űz a Hortobágy felett.

Ady maga is fennen hirdette, hogy nála a »vers csak cifra szolga«. S bizonyos »művészi igényekkel« szemben így jellemezte életművét: »csak élet ez, summája ezrekének«. (Hunn, új legenda.) Mindez azonban egyáltalán nem azt jelenti, hogy ő nem vette volna nagyon komolyan költőművészetét. Sőt, azt mondhatjuk, hogy Ady annyira tudatosan törekedett eszméinek magas művészi fokra való hevítésére, mint talán senki a magyar irodalomban. S bár mindennél távol áll tőlünk a felületes provincializmus üres és hamis hasonlítató kedve, de mégis ki kell mondanunk azt a véleményünket, hogy az Adyéhoz hasonló művészi igénnyel az élet igazságainak, gondolatainak és érzéseinek lírai kifejezésére senki nem vállalkozott a világirodalomban sem. Joggal állapítja meg Bóka László említett tanulmányában idevonatkozóan azt is: »A döntően új Ady meglelt útjában az, hogy nem egyes szimbolumokat alkot, hanem egy egész szimbolum-rendszert, mely egész költészetét egybefogja« [8]. Megjegyzi ő is, mint mindenki, aki Ady költészetének erről a sajátosságáról ír, hogy ennek felismerésében Földessy Gyula tanulmányai voltak az indítói.

Ady hű barátja, életművének egyik legjobb ismerője Földessy Gyula fejtette fel valóban ma már mindenki számára megközelíthető módon azt az Ady egész költészetét átfogó, azt különleges egységbe foglaló szimbolum-rendszert, amely az ő költészetének lírai műfajban szinte egyedülálló jellegzetessége. Előzőleg mások is megállapítottak Ady költészetében bizonyos művészi összefüggéseket. Így Ignótus, majd később Lukács György is kiemelték Adynak különleges kötet-komponáló képességét. Ám éppen Ignótus közismert kommentálása *A fekete zongorá-ról* bizonyítja, hogy ez a felismerés mennyivel kevesebb annál, amit Földessy Gyula az *Ady minden titkai* c. könyvének bevezetőjében így foglalt össze: »Ady elhunyt után a már kész Ady-művel a kezünk-

ben mind kiteljesedettebb, egészebb, pontosabb jelentése bontakozott ki az Ady-verseknek. Most lehetett igazában ráérezni nemcsak arra, hogy mennyire 'támogatják' egymást az Ady-versek, hanem — amit még Ady életében alig-alig pedzettünk — milyen éles fényt vet egyik verse a másikra, igen sokszor még azokra is, amelyek külön-külön motívumkörbe tartoznak. Behatóbb tanulmányozás után mindegyre jobban kezdett kivilágosodni egy-egy homályos Ady-vers, vagy egy 'érthetetlen' szövegrészlet« [9].

Ady kézírása

Ehhez az eredményhez Földessy Gyula harminc évi állandó és folyton kristályosodó kutatás és írás közben jutott el 1949-ben, de lényegében megállapítja ezt már az Adyról írt első tanulmányában [10]. S eredményét elfogadja pl. Babits Mihály, aki Földessy tanulmányát elolvasva, megállapítja a rokonságot az általa »a világ legnehezebb költőjének tartott« Dante és Ady között [11]. Találó ez a megállapítás. Tudjuk, Dante valóban maga mondja, hogy aki őt érteni akarja, »üljön meg a padkán, és élesítse jól az eszét«. Babits a hasonlóságot így fogalmazza meg: »... Ádynál is, mint Danteban, az egész világ szimbolumok óriási láncolata, szimbolumoké, melyek szigorú egymásba illeszkedésükkel, szinte a valósággal egyértékű szöveget alkotnak.« Az Adyt érezhetően szintén Földessy csapásaink megismerő Németh László később vitatja ennek az összehasonlításnak a jogosságát: »mert összehasonlítható-e a szándékos rend és a tervszerű rendetlenség költőinek szimbolizmusa?« —, de elismeri: »a motívumok ilyen osztódására... nemcsak a magyar lírában, de a világ lírájában is bajos példát találni« [12].

Ady költészetének forradalmisága, eszmeisége és vázolt sajátos művészi törekvése között azért sincs és nem is lehet ellentét, mert az ő lírájában organikus egységet teremtő motívum-rendszerében a legfontosabb motívum: az Élet. Ebben a főmotívumban fut össze egységes életművé egész költészete. Ezért annyira kifejező költészetének jellegét

megvilágító »életes« szava. Így jellemezte ő a maga művészetét, szembeállítva az ún. »irodalmi írók« módszerével, pl. a *Kosztolányi*éval, amikor a *Négy fal között* c. Kosztolányi-kötetről bírálatot ír. Az természetesen már »felnagyítás«, mikor ez a motívum azzal a tudattal bővül ki, hogy mert itt akkor ő oly határtalanul élőnek érezte magát, ránézve nem lehetett élet, amelynek ő részese ne legyen. Nagy élet-halál harcában úgy érezte, hogy minden, ami múlt benne összpontosul, s minden, ami lesz, tevékeny abban az ő szerepe. De vajon nem így látjuk-e ezt mi is: »Népünk nagy szenvedések, tragikus megtorpanások után mégsem hullott ki az idő rostáján. Adyt igazolta is, meg is cáfolta a magyar történelem. És a harminc éves halott diadala, hogy elmondhatjuk: költészetének része van ebben a cáfolatban, népünk győzelmében.« — mondotta Révai József a költő halálának harmincadik évfordulóján tartott emlékbeszédében [13].

Ha figyelmen kívül hagyjuk Ady költészetének ezt a sajátos művészi rendszerét, nehezen, vagy alig boldogulunk pl. az ő halál-verseivel. Az élet-motívum mellett Ady költészetében igen jelentős motívum a halál-motívuma, éspedig bizonyos értelemben mint az élet és halál egymásra utaltsága. Attól kezdve, hogy Ady az egyik versében magát a halál rokonának nevezte, ezért is sokan támadták az ő líráját. Pedig ha a kérdést nem egyes kiragadott versek, vagy éppen verssorok alapján nézzük, hanem egész költészetének összefüggéseiben, akkor nyilvánvalóvá lesz előttünk, hogy Ady látásában az élet és a halál úgy kapcsolódnak, mint a fény és az árnyék és a halál jelentősége éppen az, hogy könyörtelenül bünteti az élettel visszaélőket és így mintegy ösztönzője a teljesebb, igazabb életnek. Ahogy a költő ezt félreérthetetlenül is kifejezte:

Oh Halál, én szeretlek
(százszor, sokszor vallottam)
Es mégse vagy más,
Mint véres kísérője,
Csöppekre hullott mása,
Ártatlan kísérője
A menekülő Életnek.

Lehet, hogy ez a látás ma már kissé, vagy nagyon is idegen a mi számunkra. De nem szabad elfelednünk, hogy ez a költészet egy haldokló, pusztulás szélén álló társadalmi rend légköréből csendült fel és hogy még erőteljesebben segítse elő, hogy az elkövetkezendő jövőendő ne legyen a teljes pusztulás, hanem a boldog, mert szabad és teljesebb élet.

Szándékosan történt ennek a bonyolult kérdésnek ez a felvillantása, mert az Ady-kérdésben ma egyik legfontosabb feladatunknak annak bizonyítását kell látnunk, hogy Ady művészi vonásainak a megfigyelése és megismertetése nincs ellentétben azzal, amit az ő költészetének forradalmi jellegéről vitathatatlanul megállapítottunk. Nem tekinthetjük véletlennek azt, hogy éppen Földessy Gyula volt az, aki egyes pontokon korrigálni tudta Révai József nekünk oly sokat mondó és megvilágító Ady-tanulmányainak bizonyos tévedéseit. Kimutatva

pl. azt, hogy Adynak mennyivel mélyebb és alaposabb volt az ismerete az 1905-ös orosz forradalomról, mint ahogy azt Révai József feltételezte. Nem véletlen az sem, hogy éppen ő tiltakozott a közelmúlt nehéz napjaiban a legélesebben Ady nevében is a vörös zászlók, a vörös csillag meggyalázásai ellen.

Hiába, az író munkásságának esztétikai értéke szétválaszthatatlan annak társadalmi súlyától és szerepétől. Láttuk ezt jól akkor is, mikor az ítéletek és értékelések a társadalmi jelentőséget és okokat hagyták figyelmen kívül. De egyre jobban láthatjuk a fordított hibának a következményeit is. S az Ady-kérdésben is meg kell látnunk, hogy az ő forradalmiságát megvilágító jelentős és szükséges munkát bizonyos értelemben egyoldalúan, mereven végeztük el. Túlságosan elhanyagoltuk az Ady művészi vonásainak, esztétikai értékeinek számbavételét, megfigyelését. Ezekről az értékekről lebecsülve nyilatkoztunk, még akkor is, ha »nagyszerű« jelzővel illettük, mégis csak egyfajta »dadogásnak« minősítettük.

Ezzel nem vitatni akarjuk mindazt, amit Révai József Ady halálának harmincadik évfordulóján mondott emlékbeszédében annak magyarázatára elmondott, hogy mi okozhatja az utóbbi időben az Ady költészete iránti érdeklődés csökkenését. Valószínű, hogy ezek az okok mind hozzájárulhattak ahhoz, hogy költőnk nagyszerű alakja az utóbbi években, mintha valóban szoborrá kezdett volna merevedni közéletünkben és irodalomtanításunkban is. A szabad korszak költő-feledésének okát valami hasonló módon képzelte el József Attila is *A költő hasztalan vonít* c. költeményében:

S mégis bízom. Könnyezve intlek,
szép jövőnk, ne légy ily sivár!...
Bízom, hisz mint elődeinket,
karóba nem húznak ma már.
Majd a szabadság békessége
is eljön, finomul a kín —
S minket is elfelednek végre
lugasok csendes árnyain.

Ám az Ady esetében mégis csak másról is szó van, és szerintünk legalább is most még elsősorban erről a másról van szó. Nevezetesen az ő költészete esztétikai vonásainak, művészi sajátosságainak eddig hiányos magyarázatáról, fogyatékos értékeléséről. Mert akármilyen jól is látjuk, hogy Adyt milyen történelmi helyzet milyen tragikus ellentmondásai befolyásolták versei művészi sajátosságainak kialakításában, de ha erről a formáról csak felületesen szólunk, azt kellően meg nem világítjuk, azok kezére játszunk, akik oly célzatosan szerettek beszélni Ady költészetének »érthetetlenségéről«. Vagy a Kosztolányi Dezsőjére pl., aki Ady elleni irigységében oly előszeretettel beszélt Ady költészetének művésziatlenségéről. Mert végeredményben saját esztétikai elvünkkel kerülünk ellentétbe, szétszakítva a tartalom és forma egységről vallott elméletünket.

Hiszen elvileg tisztáztuk és hangoztattuk azt mi, hogy Ady költő volt, nem jóvendőmondó. A gyakorlatban azonban Adyt mégis inkább

csak a »prófétai« tiszteért becsültük. Hiába énekelt róla már Tóth Árpád is így:

S áldalak, mert újra zengő s ámbrás csókok izétől
Ajka ama holt lyánynak, ki a magyar Poézis.

Mily keveset tudunk vitathatatlanul elmondani Adynak arról az »édes ritmuzáról«, amelyről József Attila énekelt. S talán még kevesebbet figyeltünk meg nyelvének tulajdonságairól, amelyről Móricz Zsigmond azt írta, hogy abban »az ég zenéje suhog... az ős szellők, az örökké ifjú zefír, amely mindig táncos, kacarászó«. Pedig ki látta félreérthetetlenbül forradalmi költőnek Adyt, mint József Attila, vagy az a Móricz Zsigmond, aki szerint Ady »mint egy fiatal isten szállott ki a magasba, s az égig dobta az új igazságok lángoló ígéit« és aki »már akkor a szabadságot zengte«, amikor »az emberiség... még néma nyomorban hevert«.

Bizonyosak vagyunk abban is, hogy az Ady költészetének most éppen csak érintett és felvillantott művészi vonásait egyáltalán nem volna különlegesebben nehéz feladat szélesebb körökben is ismertté tenni. Ennek a lehetőségéről bárkit meggyőzhet Schäffer Gyula szervezett munkásnak a *Népszava* 1909. január 29-i számában közölt nyílt levele, amelyben a Csizmadia Sándor által részben hiúságból, önérdekből, részben szektáriánus felfogása következtében megtámadott Ady Endre mellé állt: »...De kiegészítés és igazság szempontját tekintve, hadd beszélje ki magát egy proletár is... Hogy érti, hogy szereti, hogy Adyval együtt érez... A sok felolvasás, amelyet az új, modern emberek megtettek érdekünkben, meghozta az eredményt... Megtanították a munkásokat zenét érteni, képet, minden művészetet, az életet élvezni tudni tartalmasan, igazán. Sőt, Adyt is megérteni, az igazi Adyt. És ha verset akarunk élvezni és a mi sorsunk tükrébe belenézni, belenézünk Ady verseskönyvébe, amely nekünk, munkásoknak szent, ha kávéházban is írták és csodáljuk az ő nagy művészetét.«

Lehet, hogy némileg sötéten látott Földessy Gyula, aki többször említett nevezetes munkájának bevezetőjében így nyilatkozott; »Nekem úgy kezd rémleni, hogy Adynak, a lírikusok lírikusának útja olyanféle széles terjeszkedésű, lassú, ráérő maradozással vezet a földi halhatatlanság felé, mint Shakespeare-nek, akit halála után vagy százötven évre még kifelejtettek a költők sorából.« Shakespeare-nél tudunkkal valóban kétszáz év telt el, míg saját nemzete igazán szívébe zárta alakját. Adyval kapcsolatban úgy véljük, már megtörtént a harc, lényegének, az igazi Adynak az elismertetéséért. Harcolnunk kell azonban azért, hogy népünk a teljes Adyt fogadja szívébe és így verhessen állandó tanyát itt, a Duna táján élő és dobogó szívekben, hogy megénekelt vágya szerint az Értől elindulva befusson a nagy Óceánba is.

J E G Y Z E T E K

- [1] Földessy Gyula: Ady minden titkai. Athenaeum, 1949. 285. l.
- [2] Bóka László: Ady szimbolizmusa. Irodalomtörténeti Közlemények, 1954. 2. sz. 126. l.
- [3] L.: Ady Dokumentumok Könyve.
- [4] Szerb Antal: Magyar Irodalomtörténet. Révai, 1935. 453. l.
- [5] Ady Endre válogatott cikkei és tanulmányai. Magyar Klasszikusok sorozat. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1954. 6. l.
- [6] I. m. 8. l.
- [7] Nyugat 1919-es évfolyam. Ady-émlékszáma.
- [8] I. m. 134. l.
- [9] Földessy i. m. 20. l.
- [10] Földessy Gyula: Ady Endre. Budapest 1919. Külön-lenyomat a Huszadik század Ady-számából.
- [11] Babits Mihály: Tanulmány Adyról. 1920. L.: Gondolat és írás. 1922. 270. l.
- [12] Németh László: Ady összes versei, 1930. Készülődés, I. k. 254. l.
- [13] Révai József: Irodalmi Tanulmányok. Bp. 1950. 261. l.

PATAKY LÁSZLO:

For the whole Ady

A short remembrance to the anniversary of the great poet, who was born eighty years ago. In the latter years quite often allusion happened to the revolutionary side of Ady's poetry. It was perfectly right and important. But it was a fault, that we neglected the artistical side of his poems. According to the author's opinion the best aids are in this question the studies of Julius Földessy, who was the friend of Ady and the »poet-administrator« of his poems. The article, further, makes known some motives of Ady's marvellous symbol-order.